

บทบาทวีรสตรีในนาฏกรรม

The Heroine Role in Performance

ขวัญฟ้า ภู่งงษ์สุทธิ^{1*}, สวภา เวชสุรักษ์²

Khwanfa Phoophangsute^{1*}, Savaparr Veehsuruek²

^{1,2}สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{1,2}Thai Dance, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

*Corresponding author; E-mail: Star.khwanfa@gmail.com

Received 29 July 2025 Revised 23 October 2025

Accepted 7 December 2025 Available Online 26 December 2025

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง บทบาทวีรสตรีในนาฏกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของวีรสตรีที่ถูกนำมาสร้างเป็นนาฏกรรมโดยศึกษาเรื่องราววีรสตรีไทยที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ชาติไทยที่บันทึกไว้โดยหลักฐานจากพระราชพงศาวดาร คำบอกเล่าชาวกรุงเก่า จดหมายเหตุ หนังสือ งานวิจัย การสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่าการสร้างนาฏกรรมจากวีรสตรีเป็นการส่งผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สู่สังคม โดยส่วนใหญ่บทบาทเด่นของวีรสตรีที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองมาสร้างเป็นนาฏกรรม โดยบทบาทเด่นที่ปรากฏ ได้แก่ การขับเคลื่อนทางสังคมการเมืองการปกครอง การเป็นผู้นำในการต่อสู้ ความเป็นแม่และภรรยาผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ ความรักและเสียสละเพื่อชาติ ในโลกของความบันเทิงนั้นเมื่อนำมาสร้างเป็นนาฏกรรมประเภทต่างๆ เรื่องราวที่นำมาเสนออาจนำมาจากพระราชพงศาวดาร ทั้งไทยและต่างประเทศ คำบอกเล่าชาวกรุงเก่า หรือจดหมายเหตุ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างงาน เช่น นวนิยาย ภาพยนตร์ ละครเวที ละครเวที การแสดงแสง สี เสียง เป็นต้น การนำเสนอในรูปแบบของนาฏกรรมย่อมมีการดัดแปลงแต่งเติมเรื่องราวของวีรสตรีเพื่อให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น นาฏกรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการนำผู้ชมเข้าถึงประวัติศาสตร์และเป็นแนวทางในการเชิดชูเกียรติประวัติของวีรสตรีในสังคมไทยเป็นอย่างดี

คำสำคัญ: บทบาท, วีรสตรี, นาฏกรรม

ABSTRACT

This article forms part of a Ph.D. dissertation in Thai Dance, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, entitled “Role Play of the Heroine in Performance.” The study aimed to investigate the representation and significance of heroines portrayed in dramatic works. It explored the creation of such portrayals through an examination of historical Thai heroines who genuinely appeared in Thai history, as recorded in the Royal Annals, local folktales, archival documents, books, academic research, and interviews.

The findings indicate that the adaptation of heroines into dramatic works functions as a vital medium for transmitting historical narratives to society. These heroines are often depicted as embodying virtues that benefit the nation, reflecting political and social mobility, leadership in warfare, and the supportive roles of mothers and wives behind success. Their stories further illustrate themes of love, sacrifice, and devotion to the homeland.

Within the broader field of entertainment, dramatic productions often draw inspiration from various historical and literary sources-including Thai and foreign royal chronicles, folk narratives, and archival materials-to develop artistic forms such as novels, films, dance dramas, stage plays, and light and sound performances. Inevitably, these adaptations involve creative modifications that enhance the audience’s engagement while maintaining the essence of the heroine’s legacy. Overall, dramatic works play a crucial role in connecting audiences with history and in preserving and honoring the cultural memory of Thai heroines within contemporary society.

Keywords: Role Play, Heroine, Performance

บทนำ

ในห้วงเวลาของประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่ช่วงการสร้างชาติการกอบกู้ชาติจนกระทั่งเป็นประเทศไทยถึงทุกวันนี้ มีการปรากฏตัวของวีรสตรีขึ้นในหลายเหตุการณ์ของประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งความหมายของวีรสตรีนั้น หากแยกออกเป็นสองคำจะได้ว่า วีร และ สตรี วีร มาจากคำบาลี-สันสกฤต แปลว่า กล้าหาญ เมื่อนำมาสมาสกับคำว่าบุรุษหรือสตรี ก็จะแปลได้ว่า ชายผู้กล้าหาญ หรือหญิงผู้กล้าหาญ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำสงครามหรือการต่อสู้ ตรงกับที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 ได้ให้ความหมายของวีรสตรีไว้ว่า หมายถึง หญิงที่ได้รับยกย่องว่ามีความกล้าหาญ ซึ่งความกล้าหาญของวีรสตรีนั้นไม่จำเพาะว่าต้องเป็นสตรีที่ถืออาวุธรบพุ่งกับศัตรูเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงความกล้าหาญในด้านการเมืองการปกครอง หรือการมีส่วนร่วมช่วยในการตัดสินใจในยามคับขันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่บ้านเมือง อาจกล่าวได้ว่าเป็นวีรกรรมของวีรสตรีเช่นเดียวกัน

ในอดีตผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษ คือผู้ที่มีคุณสมบัติพิเศษอันแตกต่างจากบุคคลทั่วไป คือมีความกล้าหาญ กล้ากระทำการในสิ่งที่ผู้อื่นเห็นว่ายากลำบาก มีความซื่อสัตย์ มีศีลธรรม และคุณงามความดีเป็นที่ประจักษ์ วีรบุรุษมีปรากฏในทุกวัฒนธรรม คุณสมบัติที่วีรบุรุษพึงมีนั้นก็แตกต่างกันไปตามแต่ละวัฒนธรรมและกาลเวลา โดยการ

กำหนดคุณสมบัติและการยอมรับ ยกย่อง เชิดชูผู้ใดให้เป็นวีรบุรุษนั้น ขึ้นอยู่กับว่าสังคมนั้นที่จะเชิดชูและให้ค่าความสำคัญกับสิ่งใดเป็นหลัก (สุพล วิรุฬห์รักษ์. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2562)

หากศึกษาพิจารณาประวัติศาสตร์จะพบว่าสตรีไทยมีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่อดีต ในประเทศไทยมีสตรีมากมายที่เป็นส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการเดินหน้าของประวัติศาสตร์ แต่บริบทของการกล่าวยกย่องเชิดชูนั้นยังน้อยกว่าบุรุษนัก จากบันทึกในพงศาวดารและเรื่องเล่าปรากฏสถานภาพหน้าที่และบทบาทของสตรีไทยทั้งในด้านการเมืองการปกครอง ด้านการเจรจาค้าขาย การสู้รบกับข้าศึกศัตรู การสร้างชาติ รวมไปถึงหน้าที่ในการเป็นตัวประกันในต่างแดน บุคคลเหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ชาติไทยทั้งสิ้น ซึ่งบทบาทหน้าที่ในบางครั้งแม้ไม่มีความประสงค์ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ “เงื่อนไขของประวัติศาสตร์ ได้กำหนดชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่ง มี “หน้าที่” ต้องโลดแล่นในวังวนของการเมืองระหว่างประเทศ” (สุนทร ชูตินธรรนท. 2550: 25) ภาพของสตรีในอดีตจึงแสดงให้เห็นบทบาทความสามารถของสตรีที่มีมากกว่าบทบาทในความเป็นแม่ ภรรยา หรือลูกสาว แต่สะท้อนไปถึงวีรกรรมที่ได้กระทำจนได้รับการยอมรับว่าเป็นวีรสตรี

เรื่องราวในประวัติศาสตร์ล้วนมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นมากมาย และถูกนำมาเล่าผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ความเป็นมาของชาติ หากพิจารณาประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาเล่าในรูปแบบของนาฏกรรม อาทิ ภาพยนตร์ หรือละครนั้น ลักษณะการเล่ามักจะมุ่งให้ความสำคัญกับเรื่องราวชีวประวัติ พระราชกรณียกิจ และวีรกรรมของบุรุษเป็นส่วนใหญ่ แต่ถึงอย่างไรก็ตามภายในเรื่องราวเหล่านั้น ก็มีปรากฏการกล่าวถึงบทบาทของสตรีบางท่านที่มีส่วนเข้ามาพัวพันเกี่ยวข้องกับการบริหารราชการแผ่นดิน หรือเป็นผู้อยู่เบื้องหลังในเรื่องราวความสำเร็จของผู้ที่ถูกกล่าวถึงเป็นหลัก ซึ่งในบางบทบาทการกระทำของสตรีเหล่านั้นเป็นการกระทำเยี่ยงวีรบุรุษในรูปแบบของผู้ปิดทองหลังพระ และเห็นควรที่จะได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นวีรสตรีคู่ประวัติศาสตร์ไทยเช่นกัน

ในสังคมโลกการส่งผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ผ่านนาฏกรรมหรือกิจกรรมในโลกของความบันเทิงโดยมีการดัดแปลงแต่งเติมในรูปแบบของนิยาย ละคร ซึ่งบางครั้งผู้ชมเชื่อเรื่องราวที่ถูกนำเสนอและเป็นเรื่องราวที่มีพลังมากกว่าการนำเสนอทางวิชาการ หากวีรสตรีท่านใดมีโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์จึงมักถูกนำมาสร้างเป็นนาฏกรรม (สุนทร ชูตินธรรนท. 2561: <https://www.youtube.com/watch?v=giTFjn5AAp8>)

นาฏกรรม คือ การเคลื่อนไหวร่างกายอย่างมีจังหวะทุกประเภท จึงครอบคลุมการเต้น ฟ้อน รำ เชิด ทั้งโบราณและของใหม่ ของที่ถือเป็นของสูงและของสามัญชน ทั้งที่จัดว่าเป็นและไม่ใช่ศิลปะ การเลือกใช้คำว่า นาฏกรรม แทนคำว่า นาฏศิลป์ ด้วยเหตุว่า นาฏศิลป์ เป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างเฉพาะในวัฒนธรรมไทย สื่อถึงการร่ายรำบางประเภทโดยเฉพาะ ได้แก่ โขนและละคร ดังนั้นจึงอาจไม่เหมาะที่จะนำมาใช้กล่าวถึงในความหมายโดยกว้าง ขณะที่คำว่า นาฏกรรม เทียบเคียงได้กับคำว่า dance ในภาษาอังกฤษ ซึ่งสามารถครอบคลุมปรากฏการณ์ได้หลายชนิด (ประยูร ศิริกุล. 2551: 16-17) ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของคำว่า “นาฏกรรม” ที่ปรากฏในบทความนี้ เป็นการพิจารณานาฏกรรมที่ครอบคลุมศิลปะการแสดง อาทิ ละครเวที ละครร่ำ ละครโทรทัศน์ งานแสงสีเสียง ภาพยนตร์ รวมถึงการบวงสรวง เป็นต้น นาฏกรรมจึงมีความสำคัญในการส่งผ่านงานวิชาการสู่สังคมจากการรับรู้การเข้าใจทางประวัติศาสตร์โดยผ่านกิจกรรมในโลกของความบันเทิง

ประเทศไทยมีการสร้างนาฏกรรมที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากประวัติศาสตร์ ที่กล่าวถึงวีรกรรมของบรรพบุรุษ โดยการสืบค้นจากพงศาวดาร เอกสาร และนักประวัติศาสตร์ มาสร้างสรรค์และนำเสนอในรูปแบบของนาฏกรรม โดยใช้นาฏกรรมเป็นตัวการบอกเล่าเรื่องราวในอดีต ที่ทำให้ผู้คนในปัจจุบันได้รับรู้วิถีชีวิตรวมถึงลักษณะการใช้ชีวิตในอดีตได้เป็นอย่างดี ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าการสร้างภาพยนตร์ ละครเวทีอิงประวัติศาสตร์มานำเสนอให้คนได้รับรู้และรับทราบถึงประวัติความเป็นมาของชนชาติไทย เพื่อป้องกันถึงตัวตนและความเป็นชนชาติไทยหลายเรื่อง กล่าวได้

ว่านาฏกรรมเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่ช่วยในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และกระตุ้นให้คนในสังคมมีความรักชาติ เห็นถึงความเสียสละของบรรพบุรุษ

ด้วยบทบาทวีรกรรมอันโดดเด่นของวีรสตรีไทยในประวัติศาสตร์ ได้มีการนำเรื่องราวของวีรสตรีหลายท่านมาเล่าผ่านนาฏกรรม อาทิ สมเด็จพระสุริโยทัย พระสุพรรณกัลยา ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ฯลฯ โดยปรากฏทั้งในรูปแบบของภาพยนตร์ ละครเวที ละครโทรทัศน์ การ์ตูน เป็นต้น รวมไปถึงการแสดงแสงสีเสียง ที่มีการจัดแสดงในพื้นที่จริงตามประวัติศาสตร์ ซึ่งวัตถุประสงค์ของนาฏกรรมเหล่านั้น เป็นไปเพื่อการรำลึกในคุณงามความดี ยกย่องเกียรติประวัติ และวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ของวีรสตรีที่ได้กระทำไว้ในอดีต จารึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ของชาติไทยถึงความกล้าหาญและความเสียสละของแต่ละท่าน จากมุมมองดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาทของสตรีที่ได้รับการยกย่องให้เป็นวีรสตรีที่ปรากฏอยู่ในงานนาฏกรรมว่าเป็นอย่างไร มีความเหมือนหรือแตกต่างจากเรื่องจริงเพียงใด จึงเป็นที่มาของการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาบทบาทของวีรสตรีในนาฏกรรมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกวีรสตรีที่มีบทบาทด้านการต่อสู้เพื่อปกป้องบ้านเมืองและมีส่วนในการขับเคลื่อนทางสังคมการเมือง การปกครองที่ถูกนำมาสร้างในนาฏกรรมซึ่งวีรสตรีเป็นตัวละครที่มีความสำคัญในการดำเนินเรื่องเป็นสำคัญ โดยใช้นาฏกรรมทั้งที่เป็นในรูปแบบของละครเวที ละครร่า ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการแสดงแสง สี เสียง มาทำการศึกษา

ทบทวนวรรณกรรม

วีรสตรีที่ผู้วิจัยนำมาศึกษามีดังนี้

1. พระนางจามเทวี

ภาพที่ 1 อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี
จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 2 อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี
จังหวัดลำพูน

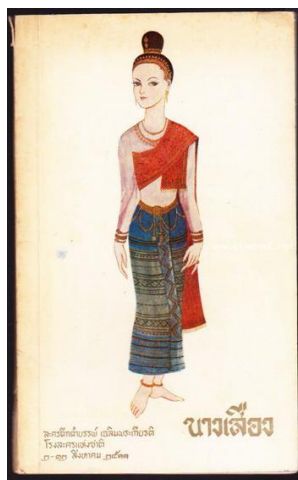
ภาพที่ 3 อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี
จังหวัดเชียงใหม่

พระนางจามเทวี พระนามในเอกสารต่างๆ ระบุว่าพระองค์ทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรหริภุญชัย อาณาจักรโบราณในภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน มีพระสิริโฉมงดงามเป็นที่เลื่องลือและพระปรีชาญาณ และบุญญาธิการแผ่ไพศาล เมื่อพระนางจามเทวีมีพระชนมายุได้ 20 พรรษา พระเจ้ากรุงละโว้จึงได้กระทำพิธีหมั้นหมายพระนางจามเทวีกับเจ้าชายรามราชแห่งเมืองรามบุรี ทว่าด้วยกิตติศัพท์ความงดงามของพระนางจามเทวีนั่นเป็นที่เลื่องลือเจ้าชายแห่งเมืองโกสัมพีนได้ส่งบรรณาการมาสู่ขอ แต่พระเจ้ากรุงละโว้ได้ตอบปฏิเสธ เจ้าชายแห่งเมืองโกสัมพีนจึงได้ยกทัพเข้ารบกับละโว้เพื่อชิงพระนางจามเทวี ตามตำนานกล่าวว่ากองทัพของฝ่ายโกสัมพีนมีจำนวนมากกว่าฝ่ายละโว้มาก ฝ่ายขุนนางเมืองละโว้จึงปรึกษาวางแผนว่าจำเป็นต้องยอมรับไมตรีจากเมืองโกสัมพีนเพราะสู้ไม่ได้ แต่พระนางตัดสินใจ พระทัยที่จะสู้รบโดยเป็นผู้นำทัพเองโดยการล่อกองทัพข้าศึกให้เข้ามาในที่แคบแล้วจึงตีกระหนาบและดวลอาวุธกันตัวต่อตัว พระนางดวลอาวุธกับเจ้าชายแห่งโกสัมพีนจนได้รับชัยชนะ เจ้าชายจึงเชือดพระศอพระองค์เองด้วยขัตติยะมานะ หลังเหตุการณ์สงบแล้วจึงมีการจัดงานอภิเษกของพระนางกับเจ้าชายรามราช ประมาณปี พ.ศ. 1202 พระนางได้ไปปกครองเมืองใหม่คือเมืองหริภุญไชยหรือเมืองลำพูนในปัจจุบันนี้ ในรัชกาลของพระองค์นั้นเมืองหริภุญชัยมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากยิ่งประชากรอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข พระพุทธศาสนาได้รับการทำนุบำรุงอย่างดีด้วยพระรูปที่เลอโฉมพระปรีชาญาณหลักแหลมเป็นที่สรรเสริญแก่บรรดาประเทศใหญ่น้อยทั่วไปบรรดาเจ้าครองนคร

หลายองค์จึงใคร่จะได้พระนางไปเป็นพระมเหสี แต่พระนางไม่ทรงสนพระทัยและไม่ให้คำตอบใดๆ ทั้งสิ้น บั้นปลายพระชนม์ชีพครั้นบ้านเมืองสงบสุขภายใต้การปกครองของพระเจ้ามหันตยศแล้ว ในปี พ.ศ. 1236 พระนางจามเทวีทรงละจากราชการแผ่นดินทั้งปวง ทรงสละเพศมหาราชครองพระองค์ชาวเสด็จไปประทับทรงศีลที่วัดจามเทวี และทรงเอาพระทัยใส่ต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น เสด็จสวรรคต พ.ศ. 1274 (วิศิธา อนันตโท. 2559: 3-25)

2. นางเสือง

ภาพที่ 4 นางเสือง

นางเสือง พระอัครมเหสีในพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พระราชมารดาของพระมหากษัตริย์สองพระองค์ คือ พ่อขุนบานเมืองและพ่อขุนรามคำแหง ไม่ปรากฏหลักฐานว่าพระองค์ประสูติและสวรรคตเมื่อใด ชื่อนางเสือง ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 1-3 ว่า “พ่อกูเชื้อศรีอินทราทิตย์ แม่กูเชื่อนางเสือง พี่กูเชื้อบานเมือง ตูพี่น้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสาม ผู้หญิงสอง พี่เผื่อผู้ย้ายตายจากเผื่อเทียมแต่ยังเล็ก...” จากข้อความพระนางมีพระราชโอรส-ธิดา 5 พระองค์ เป็นพระราชโอรส 3 พระองค์ พระราชธิดา 2 พระองค์ และปรากฏพระนามอีกครั้งในศิลาจารึกหลักที่ 1 บรรทัดที่ 10-18 ว่า “เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กูบำเรอแก่แม่กู...” แสดงให้เห็นว่าพระองค์ได้รับการปรนนิบัติอย่างดีจากพระราชโอรสคือ พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งน่าจะมาจากการอบรมสั่งสอนของพระนาง ส่วนพระนาม “เสือง” นั้น เป็นภาษาลาว แปลว่า “รุ่งอรุณ” สอดคล้องกับพระนามพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ที่มีความว่า “ผู้ทรงไว้ซึ่งความสว่าง” ทั้งนี้มีการสันนิษฐานกันว่า นางเสือง อาจจะเป็นพระภคินีของพ่อขุนผาเมืองก็ได้ (มังกร ทองสุตติ. https://www.silpa-mag.com/history/article_36753. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2564)

3. พระมหาเทวีจิระประภา พระอัครมเหสีในพระเมืองเกษเกล้า กษัตริย์ลำดับที่ 12 แห่งอาณาจักรล้านนา ครองราชย์ต่อจากพระสวามี โดยระหว่างที่พระนางขึ้นครองราชย์นั้นได้เกิดสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับล้านนา โดยสมเด็จพระไชยราชาธิราชได้นำกองทัพจากกรุงศรีอยุธยาขึ้นมาตีล้านนาครั้งแรกในปี พ.ศ. 2088 ขณะนั้นพระมหาเทวีจิระประภาเพิ่งขึ้นเสวยราชย์ และบ้านเมืองยังไม่พร้อมรบจึงทรงใช้วิธีการกราบบังคมทูลเชิญให้สมเด็จพระไชยราชาธิราชไปประทับที่เวียงเจ็ดลิน ทูลเชิญสมเด็จพระไชยราชาธิราชร่วมทำบุญสร้างกุฎถวายพระเมืองเกษเกล้าที่วัดโลกโมฬีจนพระสัราญจึงเสด็จกลับ ในปีเดียวกันกองทัพเมืองนายและเมืองยองห้วยจากรัฐฉานยกทัพมาล้อมเมืองเชียงใหม่เข้าร้ายได้เกิดแผ่นดินไหว เจดีย์หลวงรวมทั้งเจดีย์วัดพระสิงห์และวัดอื่น ๆ หักพังลงมาด้วยซึ่งสร้างความยุ่งยากภายใน

เมืองมากขึ้นแต่สงครามครั้งนี้ข้าศึกได้ล่าถอยไป เมื่อมีข้าศึกมาติดพันอยู่ตลอดพระนางได้ขอกำลังจากล้านช้างที่กำลังเจริญรุ่งเรืองเป็นอาณาจักรของพระเจ้าโพธิสารราชพระชามาตา (ลูกเขย) ของพระนาง การรวมกันของล้านช้างและล้านนาได้สร้างความหวั่นวิตกต่อสมเด็จพระไชยราชาธิราช โดยเฉพาะการแทรกแซงล้านนา กองทัพกรุงศรีอยุธยาจึงได้ขึ้นมาปราบเชียงใหม่เป็นครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2089 ในครั้งนี้กรุงศรีอยุธยาสามารถตีเมืองลำพูนแตก แต่เชียงใหม่ป้องกันตัวเองสำเร็จกรุงศรีอยุธยาจึงเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ สมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงต้องกระสุนปืนได้รับบาดเจ็บสาหัส ทหารฝ่ายล้านนาและล้านช้างได้อาวุธยุทธโศภณ ช้าง ม้า และเชลยศึกจำนวนมาก

พระนางปกครองบ้านเมืองเพียงแค่นี้เพียงปีเศษก็ได้สละราชบัลลังก์แก่สมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระราชนัดดาพระราชโอรสของกษัตริย์โพธิสารราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง และภายหลังพระองค์และพระราชนัดดาได้เสด็จไปประทับในนครหลวงพระบางและมีได้นิวัติกลับมายังนครเชียงใหม่อีกเลย

ภาพที่ 5 ภาพประกอบโคลงพระราชพงศาวดารแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิ ตอนพระสุริโยทัยขาดคอช้าง
ฝีมือหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

4. พระสุริโยทัย ผู้เสียสละพระชนม์ชีพเพื่อปกป้องพระราชสวามีในสงครามพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ในปี พ.ศ. 2091

พระองค์เป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์พระร่วงเป็นพระอัครมเหสีของพระมหาธรรมราชา มีพระราชโอรสและพระราชธิดา 5 พระองค์คือ 1. พระรามศวร ถูกจับไปเป็นตัวประกันพม่า 2. พระมหินทรต่อมาขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระมหินทราธิราชกษัตริย์องค์สุดท้ายก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 3. พระสวัสดิราช ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นพระวิสุทธิกษัตริย์พระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชและเป็นพระมารดาในพระสุพรรณกัลยา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถ 4. พระบรมดิลกเสวยพระชนม์ชีพพร้อมพระมารดาในสงครามคราวเสียพระสุริโยทัย 5. พระเทพกษัตริย์ ภายหลังถูกส่งตัวไปถวายสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง ขณะเดินทางไปยังชายแดนสยามประเทศพระนางถูกพระเจ้าบุเรงนองชิงตัวไปยังหงสาวดี

เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิขึ้นครองราชสมบัติกรุงศรีอยุธยาต่อจากขุนวรวงศาธิราชได้เพียง 7 เดือน พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้และมหาอุปราชบุเรงนองยกกองทัพมาเข้าทางด่านเจดีย์สามองค์และเข้ามาตั้งค่ายล้อมพระนคร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้เสด็จเพื่อไปดูกำลังของข้าศึกเพื่อให้ขวัญและกำลังใจทหาร ในการนี้สมเด็จพระสุริโยทัย พระราชโอรสทั้งสองพระองค์และพระบรมดิลกได้ตามเสด็จไปด้วย ในขณะที่พระเจ้าแปรตะโอรสธรรมราชาที่ 1 กำลังทำยุทธหัตถีกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ช้างของพระองค์เสียหลัก พระสุริโยทัยจึงได้ไต่ช้างพระที่นั่งเข้าขวาง ด้วยเกรงว่าพระราชสวามีจะเป็นอันตรายจนถูกพระแสงของ้าวฟันพระอังสาขาดสะพายแล่ง สวรรคตอยู่บนคอช้าง

เมื่อวันอาทิตย์ ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 4 ปีจุลศักราช 910 ตรงกับวันเดือนปีทางสุริยคติคือวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2091 พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์เป็นฉบับแรกที่กล่าวถึงพระวีรกรรมของพระอัครมเหสีความว่า “...ทับหน้าแตกมาปะทะทัพหลวงเป็นโกลาหลใหญ่ แลสมเด็จพระองค์มเหสีแลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรนั้น ได้รับด้วยข้าศึกถึงสิ้นพระชนม์กับคองช้างนั้น เสียสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราเมศวรไปแก่พระยาหงษา” (กรมศิลปากร. 2542 : 224) พระนาม พระสุริโยทัย ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารฉบับนี้รัชกาลที่ 1 โปรดให้ชำระเมื่อ พ.ศ. 2338 ความว่า “...พระสุริโยทัยเห็นพระราชสามีเสียที่ไม่พ้อมมือข้าศึกทรงพระกตัญญูภาพก็ขับพระคชาธารพลายทรงสุริยกษัตริย์สะอึก ออกรับพระคชาธารพระเจ้าแปรได้ล่างแบกถนัด พระคชาธารพระสุริโยทัยแขนงหายเสียที่ พระเจ้าแปรจ้วงฟันด้วย พระแสงของ้าว ต้องพระอังสาพระสุริโยทัยขาดกระทั้งถึงราวพระถันประเทศ” (พันจันทนุมาศ (เจิม). 2512 : 57) การศึกครั้งนั้นเป็นทีเลื่องลือถึงวีรกรรมของพระสุริโยทัย แต่เรื่องราวของพระองค์นั้นกลับไม่ปรากฏในประวัติศาสตร์ พม่าว่ามีการรบกับผู้หญิงและได้สังหารพระสุริโยทัย

5. พระบรมดิลก วีรสตรีผู้ที่มีความกล้าหาญชาญชัยออกไปร่วมรบกับพระราชมารดาจนสิ้นพระชนม์ พระบรมดิลกเป็นพระราชธิดาในลำดับที่ 4 ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและสมเด็จพระสุริโยทัย เรื่องราวของพระองค์ไม่มีปรากฏมากนัก ในพงศาวดารกล่าวถึงพระนาม พระบรมดิลกในคำให้การชาวกรุงเก่าว่าในตอนที่พระองค์ร่วมออกรบกับพระราชมารดานั้นมีพระชนม์เพียง 16 ชันษาเท่านั้น พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐกล่าวความตอนนี่ว่า “...พระองค์มเหสีแลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรนั้น ได้รับด้วยข้าศึกถึงสิ้นพระชนม์กับคองช้างนั้น...” (กรมศิลปากร. 2542 : 224) ถึงแม้ว่าในพระราชพงศาวดารมิได้ออกพระนามราชบุตรพระองค์นั้น แต่ชาวอยุธยายังจดจำเหตุการณ์ไว้เล่าสืบต่อกันสืบมา

6. พระสวัสดิราช หรือพระวิสุทธิกษัตริย์ พระเจ้าลูกเธอในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้ากับพระสุริโยทัยสตรีผู้ซึ่งพระราชบิดายกให้ขุนพิเรนทรเทพหรือพระมหาธรรมราชา โปรดให้รั้งตำแหน่งพระอัครมเหสีเมืองพิษณุโลก โดยนัยหนึ่งเพื่อเป็นการตอบแทนในการที่ขุนพิเรนทรเทพมีบทบาทสำคัญในการจัดขบวนวงศาและแม่อยู่หัวศรีสุตาจันทร์ จากคำให้การชาวกรุงเก่าปรากฏว่าพระนางเคยแจ้งแก่พระราชบิดาว่าเคยถูกพระสวามีทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้พระมหาจักรพรรดิไม่พอพระทัยเป็นอย่างยิ่ง จากเหตุการณ์นั้นนำมาซึ่งความระแวงพระทัยทั้งพระมหาจักรพรรดิและพระมหาธรรมราชาจึงเป็นเหตุให้พระมหาธรรมราชาไปเข้ากับพม่า

7. พระเทพกษัตริย์ พระราชธิดาในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระสุริโยทัยในลำดับที่ 5 เรื่องราวของพระองค์ที่ปรากฏในพงศาวดารไทยนั้นกล่าวว่า เมื่อพระมหาธรรมราชาหันไปฝักใฝ่พระเจ้าบุเรงนอง พระมหาจักรพรรดิต้องหาพันธมิตรที่มีกำลังมาช่วยหากมีข้าศึกยกมาประชิดเมือง พระไชยเชษฐาธิราชลาวล้านช้างฉะดียง “ผู้ชนะสี่ทิศ” เคยมาช่วยอยุธยา ต่อมาจึงขอพระเทพกษัตริย์ไปเป็นพระมเหสี ในพงศาวดารไทยได้อ้างว่าเวลานั้นพระเทพกษัตริย์ทรงประจวบพระมหาจักรพรรดิจึงส่งพระแก้วฟ้าพระราชธิดาเกิดจากพระสนมไปแทน แต่ไม่นานกองเกียรติยศของล้านช้างก็กลับมาถึงกรุงศรีอยุธยาพร้อมด้วยพระแก้วฟ้า ซึ่งเจตนาของพระไชยเชษฐาที่มีปรากฏในพงศาวดารนั้นคือการสืบวงศ์กับสายโลหิตพระสุริโยทัย ไม่ใช่สายโลหิตพระมหาจักรพรรดิ ดังความว่า “เราจำนงขอพระเทพกษัตริย์ ซึ่งเป็นพระราชธิดาพระสุริโยทัยอันเสียพระชนม์แทนพระราชสวามีกับคองช้าง เป็นสกุลวงศ์กตัญญูอันประเสริฐ...มาตรวจว่าพระแก้วฟ้าราชบุตรจะมีศรีสรพลักษณ์โสภาคยิ่งกว่าพระเทพกษัตริย์ร้อยเท่าพันทวีก็ดี ยังไปล้างกิตติศัพท์พระเทพกษัตริย์เสียได้” (พันจันทนุมาศ (เจิม). 2512: 99-102) ดังนั้นพระมหาจักรพรรดิจึงส่งพระเทพกษัตริย์ไปแต่โดยดี เมื่อพระมหาธรรมราชาทราบข่าวจึงลอบแจ้งแก่บุเรงนอง เป็นเหตุให้บุเรงนองส่งกองโจรเข้าชิงตัวพระเทพกษัตริย์ที่เมืองเพชรบูรณ์ ในพงศาวดารไทยเอกสารบางเล่มกล่าวว่าพระธิดาใจแกร่งของพระสุริโยทัยทรงเชือดพระศอตนเองต่อหน้า

บุเรงนอง แต่ในพงศาวดารพม่าและลาวกล่าวต่างกันออกไป โดยพงศาวดารลาวกล่าวว่าการเดินทางของพระเทพกษัตริย์เป็นไปอย่างราบรื่นมีพระแก้วฟ้าเสด็จไปด้วย พระเทพกษัตริย์ได้เป็นพระมเหสี พระแก้วฟ้าได้เป็นพระสนม ส่วนพงศาวดารพม่ากล่าวว่าเมื่อพระเจ้าบุเรงนองบุกดินนครเวียงจันทน์ พระเจ้าไชยเชษฐาเสด็จหนีได้ แต่บรรดาพระมเหสี พระสนมถูกควบคุมตัวทำให้พระเทพกษัตริย์และพระแก้วฟ้าจึงถูกนำมาเป็นพระสนมที่หงสาวดี

นอกจากนี้พงศาวดารไทยกล่าวว่าในสงคราม พ.ศ. 2016 สงบด้วยการเจรจาเสียช้างเผือก 4 เชือก เสียพระราเมศวร เสียพระยาจักรีและพระสุนทรสงครามที่เป็นเชลยในครั้งนั้น การเสียครั้งยิ่งใหญ่คือสมเด็จพระมหาจักรพรรดิต้องไปเป็นเชลยของบุเรงนอง และแต่งตั้งพระมหินทราธิราชพระราชโอรสขึ้นเป็นกษัตริย์แทน เมื่อไปถึงหงสาวดีพระมหาจักรพรรดิทูลขอออกบวช พระเทพกษัตริย์เป็นผู้ซึ่งเกลี้ยกล่อมจนพระเจ้าบุเรงนองยินยอม เมื่อทรงผนวชได้ 2 ปี พระเทพกษัตริย์ก็ได้ทูลขอพระสวามีให้พระราชบิดาได้ออกอุทิศมายังเมืองกำแพงเพชรทำให้พระมหาจักรพรรดิได้เสด็จกลับมาอยู่อยุธยาอีกครั้ง ผู้ที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ครั้งนั้นคือพระเทพกษัตริย์

8. พระสุพรรณกัลยา พระราชธิดาของพระมหาธรรมราชาที่สิบสองพระวิสุทธิกษัตริย์ ประสูติที่เมืองพิษณุโลก ประมาณ พ.ศ. 2095 ทรงมีพระอนุชา 2 พระองค์ คือ พระนเรศวรและพระเอกาทศรถ เมื่อปี พ.ศ. 2112 กรุงศรีอยุธยาเสียเอกราชให้กับพระเจ้าบุเรงนอง พระสุพรรณกัลยาได้ถูกส่งตัวไปสู่หงสาวดีในฐานะตัวประกันด้วยพระชันษาเพียง 17 ชันษา สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงทราบข่าวการไปของพระนางว่าเพื่อเป็นการ “แลกตัวประกัน” คือนำพระนเรศวรกลับมา แต่สุนทร ชูตินธรรานนท์ นักประวัติศาสตร์มีหลักฐานว่าพระนางถูกนำตัวไปสมทบกับพระนเรศวร พระสุพรรณกัลยาทรงเป็นเช่นขัตติยนารีอีกหลายพระองค์ที่ไม่ปรากฏพระนามและพระจริยาวัตรในพระราชพงศาวดารไทยแต่ปรากฏอยู่ในหลักฐานต่างชาติ และหลักฐานประเภทคำบอกเล่า ตำแหน่งของพระองค์เมื่อครั้งอยู่ที่หงสาวดีเป็นรองพระอัครมเหสี ด้วยฐานันดรศักดิ์อันสูงส่งกว่าผู้ใดจึงเป็นเหตุปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่พระเจ้าบุเรงนองทรงขอพระองค์ไปเป็นพระมเหสีเล็ก

ความสำคัญของพระสุพรรณกัลยาองค์ประกันสามารถผูกติดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐจารีตไทย-พม่านับแต่ พ.ศ. 2112 เป็นต้นไปและเป็นยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการในบริบทประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-พม่าในปลายรัชกาลพระเจ้าบุเรงนอง กษัตริย์พม่าเริ่มต้องเผชิญกับปัญหาภายใน อันเป็นผลจากการสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าบุเรงนองใน พ.ศ. 2124 พระเจ้านันทบุเรงพระราชโอรสซึ่งขึ้นครองอำนาจสืบต่อมิได้มีพระบารมี และพระปรีชาสามารถเท่าพระราชบิดาเป็นเหตุให้เกิดสงครามภายในและการทำทลายอำนาจจากเจ้าประเทศราชรวมถึงอยุธยา ในขณะที่พระสุพรรณกัลยาไปเป็นองค์ประกันอยุธยาสามารถฟื้นฟูบูรณะบ้านเมือง และสร้างความเข้มแข็ง ภายหลังพร้อมที่จะทำทลายอำนาจหงสาวดีได้อย่างเปิดเผย ในช่วงแห่งการปรับเปลี่ยนที่สำคัญยังมีพระสุพรรณกัลยาเพียงพระองค์เดียวที่เป็นผู้มีความสำคัญที่สุดในฐานะที่เป็นสายใยเหนี่ยวรั้งความสัมพันธ์ และ “ความเชื่อใจ” ระหว่างราชสำนักหงสาวดีและอยุธยา จนถึง พ.ศ. 2125 สมเด็จพระนเรศวรได้ฟื้นฟูบูรณะบ้านเมืองและไพร่พลพร้อมจึงประกาศตนเป็นอิสระจากเจ้าเอกราชพม่า พ.ศ. 2127 กษัตริย์พม่ามีบัญชาให้พระองค์นำทัพจากกรุงศรีอยุธยาไปช่วยการศึกษา พระเจ้านันทบุเรงที่กรุงอังวะ แต่พระองค์กลับตรงเข้าสู่ราชธานีพม่า ผลจากการประกาศตนแข็งข้อในครั้งนั้น เป็นเหตุให้เกิดศึกติดพันระหว่างราชสำนักหงสาวดีและราชสำนักอยุธยาอีกหลายครั้ง ครั้งสำคัญคือสมเด็จพระนเรศวรทรงสังหารพระมหาอุปราชา มีหลักฐานที่ปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า และคำให้การขุนหลวงหาวัด ที่ระบุตรงกันว่า “พระเจ้าหงสาวดี” มีบัญชาให้ลงโทษเหล่านายทัพที่ติดตามพระมหาอุปราชาออกไปรบศึกครั้งนั้นว่า “พระเจ้าหงสาวดีมีพระบรมราชโองการตรัสสั่งกับนายเพชฌฆาตให้เอาเสนามอยู่เหล่านี้นักทั้งเจ็ดชั่วโคตรด้วยกันทั้งสิ้น ให้เอาไม้ลำทำดัดเข้าแล้วให้ปึงเพลิงเสียทั้งเจ็ดชั่วโคตร แล้วให้ทำพลีกรรมเทวดา...” เหตุการณ์การประหารพระสุพรรณกัลยา หรือพระโอรสพระธิดาของพระนาง เป็นเรื่องที่ถูกระบุถึงในกรอบหรือบรรยากาศการระบายเพลิงแค้น และการลงทัณฑ์ของพระเจ้านันทบุเรงภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระราชโอรส ซึ่งหลักฐานในคำให้การขุนหลวงหาวัด และโยชยา

ยาสะเวง ระบุผิดแผกกันในรายละเอียด คำให้การชาวกรุงเก่า หรือโยธยา ยาสะเวงระบุว่า “พระเจ้าหงสาวดียังไม่คลายพิโรธจึงใช้พระแสงดาบฟันพระธิดาน้อย อันเกิดแต่จันทกัลยาพระพี่นางพระนริศ กับพระเจ้าหงสาวดีเองจนสิ้นพระชนม์” ในขณะที่คำให้การขุนหลวงหาวัด (ทั้ง 2 ฉบับ) ระบุว่า “ส่วนพระเจ้าหงสาวดีทรงพระพิโรธยิ่งนัก ก็เสด็จเข้าไปในพระราชฐาน จึงเห็นองค์พระพี่นางพระนเรศร์นั้นประทมอยู่ พระราชโอรสเสวยนมอยู่ในที่ พระเจ้าหงสาวดีจึงฟันด้วยพระแสง ก็ถูกทั้งพระมารดาและพระราชโอรสทั้งสองพระองค์ ก็ถึงแก่ความพิราลัยไปด้วยกันทั้งสององค์ ด้วยพระเจ้าหงสาวดีทรงพระโกรธยิ่งนักมิทันที่จะผันผ่อนได้” ข้อแตกต่างในรายละเอียดนี้เป็นเหตุให้นักประวัติศาสตร์พม่า อเตง ลาย รองหัวหน้าภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง เชื่อว่า พระสุพรรณกัลยานั้นแท้จริงแล้วมิได้ถูกพระเจ้าหงสาวดี หรือนันทบุเรงสังหาร ผู้ที่ถูกสังหารเป็นเพียงพระธิดาน้อยอันเกิดแต่พระนางกับกษัตริย์พม่า (ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งพระเจ้าบุเรงนอง และพระเจ้านันทบุเรง) เนื่องจากหลักฐานว่าด้วยวาระสุดท้ายของพระพี่นางสุพรรณกัลยามีระบุไว้แต่เพียงในหลักฐานประเภทคำให้การเชลยศึก ซึ่งยังมีรายละเอียดระบุไว้ต่างกันไป ระหว่างฉบับที่มีต้นเค้ามาแต่ขางมอญ และฉบับภาษาพม่า จึงยากที่จะระบุให้แน่ชัดว่าพระพี่นางในสมเด็จพระนเรศวรนั้นสิ้นพระชนม์ด้วยเหตุใด (สุนทร ชูตินธรรณท์. 2561: <https://www.youtube.com/watch?v=giTFjn5AAp8>)

9. พระนางมณีจันทร์ หรือ เจ้าขรัวมณีจันทร์ พระมเหสีที่ร่วมต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่พระสมเด็จพระนเรศวรมหาราช บุคคลทั่วไปจะรับทราบถึงพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแต่เรื่องราวของพระมเหสีของพระองค์มีน้อยมาก พระนางมณีจันทร์หรือเจ้าขรัวมณีจันทร์ปรากฏในหลักฐานชาวต่างชาติว่าเป็นพระมเหสีพระนเรศวรมหาราช พระนางปรากฏพระองค์ในหลักฐานของฟานฟลิตบันทิกไว้ว่า “พระหมื่นศรีสรักษ์ถูกจำขังอยู่ในคุกมืดเป็นเวลา 5 เดือน จนกระทั่งเจ้าขรัวมณีจันทร์ (Zian Croa Mady Tjan)” ซายาม่ายของพระเจ้าอยู่หัวในพระโกศคือ พระ Marit หรือพระองค์ดำได้ทูลขอ...” กรมศิลปากรได้ทำการแปลจดหมายเหตุของวันวลิต ในฉบับภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสโดยเรียกพระนามว่า เจ้าขรัวมณีจันทร์ (ตรี อมาตยกุล. 2507: 95)

10. ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ท้าวเทพสตรี (เกิดราวปี พ.ศ. 2278 หรือ 2280 - ราวปี พ.ศ. 2336) และ ท้าวศรีสุนทร (ไม่ทราบปีเกิด) เป็นวีรสตรีไทยที่ป้องกันเมืองถลางให้พ้นจากข้าศึกได้ในสงครามเก้าทัพ สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สงคราม 9 ทัพ เป็นสงครามที่พม่าได้รวบรวมกำลังพลแบ่งเป็น 9 กองทัพกระจายออก 5 ทิศทางคือ กรุงเทพฯ ภาคเหนือ ภาคใต้ของประเทศไทยพร้อมกันครั้งเดียวโดยแม่ทัพพม่าในครั้งนั้นคือ พระเจ้า ปดุง ทัพที่มาตีทางปากซันได้จัดจำนวนพล 10,000 คน เรือกำปั่น 15 ลำ จัดทัพที่เมืองมะริดหวังมาตีตั้งแต่เมืองชุมพรถึงสงขลา ส่วนกองทัพเรือตีหัวเมืองฝ่ายทะเลตะวันตกตั้งแต่เมืองตะกั่วป่า ลงไปถึงเมืองถลาง (ภูเก็ตในปัจจุบัน) เมื่อเข้าตีเมืองถลางคุณหญิงจันทร์ คุณหญิงมุกได้ร่วมนำออกรบจึงได้รับความดีความชอบ “แล้วโปรดตั้งจันทร์ ภรรยาพระถลางเก่าซึ่งออกต่อรบมานั้น เป็น ท้าวเทพสตรี โปรดตั้ง มุก น้องหญิงนั้น เป็นท้าวศรีสุนทร พระราชทานเครื่องยศโดยควรแก่สตรีทั้ง 2 คนตามสมควรแก่ความชอบในการสงครามครั้งนั้น” (ลำจุล ฮวบเจริญ. 2560: 96)

11. ท้าวสุนาริ ท้าวสุนาริ หรือ คุณหญิงโม (พ.ศ. 2314 - พ.ศ. 2395) เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ไทย ในฐานะวีรสตรีมีส่วนกอบกู้เมืองนครราชสีมาจากกองทัพเจ้าอนุวงศ์ พระมหากษัตริย์เวียงจันทน์ เมื่อปี พ.ศ. 2369 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังคุณหญิงโมได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นท้าวสุนาริ

ท้าวสุนาริ มีนามเดิมว่า “โม” หรือท้าวมะโโรง เป็นชาวเมืองนครราชสีมา เกิดเมื่อปีระกา พ.ศ. 2314 เป็นธิดาของนายกิมและนางบุญมา เมื่อปี พ.ศ. 2339 ได้แต่งงานสมรสกับนายทองคำขาว พนักงานกรมการเมืองนครราชสีมา ต่อมานายทองคำขาว ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “พระยาสุริยเดช” ตำแหน่งปลัดเมืองนครราชสีมา นางโมจึงได้เลื่อนตำแหน่งเป็นคุณหญิงโมท่านเป็นผู้ที่มีสติปัญญาหลักแหลม มีความชำนาญในการขี่ช้างขี่ม้า

เมื่อเจ้าอนุวงศ์ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ซึ่งเป็นเมืองประเทศราชของไทยขณะนั้นเกิดคิดขบถ ยกทัพมาवादต้อนชาวไทยในหลายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งล้อมเมืองนครราชสีมาไว้ ซึ่งขณะนั้นเจ้าเมืองนครราชสีมา พระยาปลัด และกรมการเมืองชั้นผู้ใหญ่ไม่อยู่เนื่องจากต้องไปราชการตามพระราชโองการของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าอนุวงศ์จึงเข้ายึดเมืองนครราชสีมาได้โดยง่าย เมื่อเจ้าเมืองนครราชสีมาทราบเหตุ จึงส่งพระยาปลัดกลับมาดูแลรักษาบ้านเมือง เมื่อพระยาปลัดกลับมาถึงเมืองนครราชสีมา จึงออกอุบายลวงท้าวอนุวงศ์ว่าตนหนีมาจากเจ้าเมืองนครราชสีมาเพราะเป็นห่วงลูกเมียจะขอสวามิภักดิ์ติดตามไปรับใช้ที่เมืองเวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์หลงเชื่อจึงตกลงให้พระยาปลัดเดินทางไปกับครอบครัวชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนไป ในระหว่างการเดินทางไปยังเมืองจันทน์นั้น พระยาปลัดได้แอบปรึกษาหารือกับคุณหญิงโมอยู่เสมอ คุณหญิงโมนำว่าท่านจะเกลี้ยกล่อมให้พวกผู้หญิงของท่านไปแก่งกับทหารเพื่อให้หลงรักและเชื่อใจ เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมจะให้พวกผู้หญิงหลอกฆ่าทหารลาวและให้ฝ่ายพระยาปลัดไปจัดการหาอาวุธมาเตรียมการไว้ ในคืนหนึ่งพวกผู้หญิงของคุณหญิงโมได้มอมเหล้าทหารลาวจนเมามายและใช้อาวุธที่แอบทำไว้ฆ่าทหารลาวจนล้มตายไปเป็นจำนวนมาก ทหารที่เหลืออยู่ก็วิ่งหนีไปคนละทิศละทาง หลังจากนั้นพระยาปลัดและคุณหญิงโมได้รวบรวมคนไทยและตั้งค่ายขึ้นที่ทุ่งสัมฤทธิ์ ฝ่ายพระยาปลัดเมื่อทราบเรื่องก็ได้ส่งคนมาปราบพระยาปลัดแต่ก็ต้องพ่ายแพ้ไปในที่สุด เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบเรื่อง จึงได้ทรงแต่งตั้งให้คุณหญิงโมเป็นท้าวสุรนารี เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2395 ท่านถึงแก่อสัญกรรม (เดือน 5 ปีชวด จัตวาศก จศ. 1214) สิริรวมอายุได้ 81 (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา. 2563: 56)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยผสมผสานนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์จากการศึกษาเอกสารโบราณ การสัมภาษณ์ สื่อบันทึกนิตนาฏกรรมที่เกี่ยวกับบุคคลและเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าตั้งแต่อดีตกาลปรากฏวีรสตรีไทยที่มีการจารึกวีรกรรมไว้มากมายหากวีรสตรีท่านใดมีความโดดเด่นมักนิยมนำมาทำเป็นนาฏกรรมเพื่อนำเสนอวีรกรรมที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองให้เป็นที่ประจักษ์ต่อคนรุ่นหลังเพื่อให้สำนึกในคุณงามความดีที่วีรสตรีเหล่านั้นได้สร้างไว้โดยผ่านนาฏกรรมรูปแบบต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ ละครเวที ละครโทรทัศน์ การ์ตูน รวมไปถึงการแสดงแสงสีเสียง การนำเสนอในรูปแบบของนาฏกรรมถือว่าการส่งต่อเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีผู้สนใจมากที่สุดเนื่องจากเป็นสื่อบันเทิง โดยผู้สร้างสรรค์เป็นผู้กำหนดโครงร่างของวีรสตรีที่นำมาว่าจะเขียนอะไรบ้าง เช่น ชื่อ สถานะ บทบาทสำคัญ การแต่งเติมเพื่อให้เกิดความน่าสนใจซึ่งเรื่องราวของสตรีแต่ละท่านมีปรากฏในหลักฐานประเภทพงศาวดาร คำบอกเล่า วีรสตรีเหล่านี้ล้วนมีวีรกรรมอันน่าทึ่งที่แตกต่างกัน

วีรสตรีที่ปรากฏในนาฏกรรมไทยนั้น มีเรื่องราวมาตั้งแต่ครั้งก่อนกรุงสุโขทัยทั้งลักษณะที่เป็นเรื่องจริงในประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาสร้างขึ้นโดยการแต่งเติมโครงเรื่องให้มีสีสันน่าติดตาม และลักษณะที่เป็นพระราชประวัติอย่างแท้จริง ซึ่งการปรากฏตัวของวีรสตรีในนาฏกรรมมีทั้งในรูปแบบที่เป็นตัวหลักของเรื่อง และแบบที่เป็นส่วนหนึ่งในเรื่องของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งจากผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่าวีรสตรีที่ปรากฏและนำมาสร้างเป็นนาฏกรรมไทยบ่อยครั้งและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ดังนี้

พระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรหริภุญชัย มีพระสิริโฉมงดงามเป็นที่เลื่องลือและพระปรีชาญาณและบุญญาภพแผ่ไพศาลมีการนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม 1) การบวงสรวง ปรางค์ในพื้นที่ยังวัดลำพูน เชียงใหม่ แพร่ น่านและจังหวัดลพบุรี 2) ภาพยนตร์ 3) ละครเวที 4) ละคร 5) พิธีกรรม 6) บทเพลง 7) จิตรกรรม 8) บทกวี 9) อื่นๆ เช่น วัดถุ่มงคูล รูปเคารพ

จากเรื่องราวของพระนางจามเทวีที่ปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ เมื่อนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์ ละคร ละครเวที ผู้สร้างมักนำเสนอถึงบทบาทการเป็นบุรุษกษัตริย์ที่กล้าหาญเข้มแข็ง เสียสละ ปกครองบ้านเมืองด้วยคุณความดีและเทิดทูนพระพุทธศาสนา ในด้านการสร้างพิธีบวงสรวงมักผนวกเข้ากับประเพณีเดิมของแต่ละจังหวัดที่จัดขึ้นและแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น รูปเคารพ และวัดถุ่มงคูล ที่สร้างขึ้นเกิดจากความศรัทธาที่เชื่อว่าสามารถคุ้มครองป้องกันได้ ด้วยเหตุนี้แม้กาลเวลาจะผ่านมาเกือบหนึ่งพันสี่ร้อยปีเรื่องราวของพระนางจามเทวียังคงถูกนำเสนอผ่านนาฏกรรมย่อมแสดงให้เห็นว่ายังมีผู้เคารพรักและศรัทธาในพระองค์ท่านไม่เสื่อมคลายด้วยคุณความดีเป็นที่ประจักษ์

นางเสือง วีรสตรีที่ปรากฏชื่อในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชหลักที่ 1 ด้านที่ 1 มีการนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม 1) ละครแนวตลกคำบริบท เรื่องนางเสือง โดยสมภพ จันทรประภา เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถพระราชชนนีพันปีหลวงเนื่องจากทรงมีพระจริยาวัตรคล้ายคลึงกัน ออกแสดงในปี พ.ศ. 2511 พ.ศ. 2547 พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2561 2) ละครโทรทัศน์เรื่องนางเสือง เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถพระราชชนนีพันปีหลวง โดยช่อง 7 เมื่อปี พ.ศ. 2535 3) ละครเวทีเรื่องนางเสือง

นางเสือง พระราชินีพระองค์แรกที่ปรากฏพระนามในประวัติศาสตร์ไทย สำหรับชาวสุโขทัยนางเสืองเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง บทบาทของนางเสืองในละครแนวตลกคำบริบท ละครโทรทัศน์ ละครเวที ล้วนเป็นการกล่าวถึงนางเสืองในฐานะ “แม่เมือง” พระราชินีผู้ให้กำลังใจพระสวามีเมื่อเริ่มกอบกู้บ้านเมือง ช่วยเหลือดูแลผู้บาดเจ็บจากการสู้รบ เป็นผู้อยู่เบื้องหลังในการกอบกู้อาณาจักรสุโขทัยให้พ้นจากการรุกรานของขอม เป็นพระราชมารดาที่ปลูกฝังอบรมเอาใจใส่ โอรสทั้งสองพระองค์ 2 พระองค์และพระธิดา ภาพสะท้อนของนางเสืองจึงเป็นวีรสตรีที่เกื้อกูลพระสวามีและพระราชบุตรพระราชธิดาสะท้อนถึงความดีงามของแม่ และความดีงามแห่งการเป็นแม่เมืองของชาวสุโขทัย

พระมหาเทวีจิระประภา พระอัครมเหสีผู้ครองราชย์ต่อจากพระสวามี มีการนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม 1) ละครอิงประวัติศาสตร์เรื่องพระมหาเทวี ของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ จัดแสดงในปี พ.ศ. 2481 2) ละครโทรทัศน์ทางช่อง 3 ในปี พ.ศ. 2535 3) ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์เรื่องสุริโยไท ออกฉายในปี พ.ศ. 2544

พระมหาเทวีจิระประภา บทบาทของกษัตริย์พระองค์นี้ในนาฏกรรมแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถด้านการเมืองการปกครองในฐานะผู้นำเมืองเชียงใหม่ พระนางสามารถนำพาบ้านเมืองให้รอดพ้นจากภัยต่างๆ ด้วยสติปัญญาของพระองค์ เช่นเมื่อครั้งแรกที่กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าเพื่อตีเมืองเชียงใหม่ ขณะนั้นยังไม่พร้อมสำหรับการสู้รบ พระนางยอมจำนนโดยไม่ให้เสียเลือดเนื้อ แต่ครั้งหลังที่กรุงศรีอยุธยานำทัพกลับมาตีอีกครั้งพระนางมีกองกำลังที่มั่นคงกอบกู้สามารถขอความช่วยเหลือจากล้านช้างทำให้กรุงศรีอยุธยาเป็นฝ่ายแพ้ กล่าวได้ว่าพระมหาเทวีจิระประภาเป็นวีรสตรีที่ต่อสู้ทางด้านการเมืองเพื่อให้บ้านเมืองอยู่รอดปลอดภัยด้วยพระสติปัญญา การตัดสินใจของพระนางในด้านการเมืองการปกครองทำให้ต้องฝ่าอันตรายไม่น้อยกว่าวีรสตรีอื่น ๆ เช่นกัน จากความศรัทธาของชาวเชียงใหม่จึงมีพระรูปเคารพของพระมหาเทวีจิระประภา เคียงคู่กับพระเมืองเกษเกล้า ณ วัดโลกโมฬี จังหวัดเชียงใหม่ วัดนี้สร้างโดยพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์มังราย

พระสุริโยทัย พระอัครมเหสีที่ยอมพลีพระชนม์ชีพเพื่อป้องกันพระมหาธรรมราชาจากการทำยุทธหัตถีจนสิ้นพระชนม์บนหลังช้าง มีการนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม 1) ละครแนวดึกดำบรรพ์และละครพูดสลับลำของ สมภพ จันทรประภา เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย แต่งทูลเกล้าถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2521 แสดงถวาย ณ เวทีสวนอัมพร พระราชวังดุสิต 2) ละครโทรทัศน์ทางช่อง 3 เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย ออกฉายในปี พ.ศ. 2535 3) ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์เรื่อง “สุริโยไท” จากการกำกับแสดงของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล ออกฉายในปี พ.ศ. 2544 4) การ์ตูนเรื่องสุริโยทัย 5) การแสดงแสงสีเสียง 6) ละครเวที เป็นต้น

บทบาทของพระสุริโยทัยที่ถูกนำเสนอในนาฏกรรมคือ บทบาทของการเป็นยอดภรรยา คือผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของพระสวามีและแม่ที่ดีของลูก บทบาททางการเมือง การปกครอง ในการช่วยราชการของบ้านเมือง การดูแลทุกข์สุขของประชาชน บทบาทในการเจรจาค้าขายกับชาวต่างชาติ ด้วยสติปัญญาและพระจริยาวัตรทั้งดงาม บทบาทในการเป็นผู้นำ เนื่องจากว่าในขณะที่พระเพียรราชาออกผนวชนั้นพระนางเป็นผู้รับดูแลพระราชบุตรพระราชธิดาตลอดจนไพร่ทาสทั้งหมด ซึ่งภาระหน้าที่นี้พระนางอาจจะได้คอยช่วยเหลือพระเพียรราชาเมื่อครั้งที่สมเด็จพระไชยราชาธิราชยังเป็นพระมหากษัตริย์ ด้านการรบ พระองค์ได้เสาะหาช่างเข้าขางไว้ จึงถูกพระเจ้าแปรพินด้วยพระแสงของ้าวสิ้นพระชนม์ ถึงแม้ว่าในเอกสารต่าง ๆ จะไม่ปรากฏว่าผู้หญิงมีการเตรียมการเพื่อการรบแต่ข้อนี้คงจะเป็นข้อมูลที่สามารรถสันนิษฐานได้ว่าการรบบพุนั้นสตรีน่าจะมีการฝึกซ้อมอยู่เสมอ “...วิชาซึ่งนางนั้นมีหลักฐานปรากฏว่าถนัดกว่าผู้ชายเป็นวิชาสำคัญสำหรับ “ลูกเจ้าลูกขุน” คือเจ้านายและพวกลูกผู้ที่จะต้องฝึกหัดจนถึงซึ่งรับพุงได้ทุกคนมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัยและยังเป็นประเพณีสืบมาตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาแต่ในสมัยอื่นดูนิยมกันไม่เหมือนเมื่อรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ด้วยปรากฏว่าแม้พระสุริโยทัยองค์พระอัครมเหสีก็ได้ฝึกหัดทรงช้างรบ ในเรื่องพงศาวดารมีปรากฏครั้งเดียวเท่านั้นว่า ผู้หญิงซึ่งเข้ารับพุง...” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2560 : 344)

พระสุริโยทัยจึงทรงเป็นวีรสตรีที่ยอมเสียสละพระชนม์ชีพของพระองค์โดยการเสาะหาช่างเข้าทำยุทธหัตถีกับพระเจ้าแปรเพื่อปกป้องพระราชสามี ความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญในครั้งนั้นพระองค์ได้รับการยกย่องให้เป็นวีรสตรีพระองค์แรกในประวัติศาสตร์ชาติไทย

พระบรมดิลก พระราชธิดาที่มีพระทัยเด็ดเดี่ยวออกรบร่วมกับพระสุริโยทัย ได้มีการนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม 1) ละครแนวดึกดำบรรพ์และละครพูดสลับลำของ สมภพ จันทรประภา เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย 2) ละครโทรทัศน์ทางช่อง 3 ในปี พ.ศ. 2535 3) ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์เรื่อง “สุริโยไท” จากการกำกับแสดงของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล ออกฉายในปี พ.ศ. 2544 4) การ์ตูนเรื่องสุริโยทัย เรื่องราวของพระบรมดิลกจะปรากฏภาพของเสมอเมื่อมีการนำเสนอพระสุริโยทัย เนื่องจากทรงเป็นพระราชธิดาที่ทรงร่วมออกรบเมื่อครั้งพระสุริโยทัยขาดคอช้าง

บทบาทที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงสตรีที่มีความรักชาติ กล้าหาญในการออกสู้ศึกที่ได้ด้อยไปกว่าบุรุษ

พระสวัสดิราช หรือพระวิสุทธิกษัตริย์ พระราชธิดาผู้ที่เป็นตัวแทนในการแลกเปลี่ยน มีบทบาทในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม 1) ละครแนวดึกดำบรรพ์และละครพูดสลับลำของ สมภพ จันทรประภา เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย 2) ละครโทรทัศน์ทางช่อง 3 ในปี พ.ศ. 2535 3) ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์เรื่อง “สุริโยไท” จากการกำกับแสดงของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล ออกฉายในปี พ.ศ. 2544 4) การ์ตูนเรื่องสุริโยทัย

บทบาทของพระวิสุทธิกษัตริย์เป็นรากฐานในการสานสร้างเครือข่ายสัมพันธ์กับกลุ่มผู้มีอำนาจในเขตหัวเมืองเหนือ บทบาทของความเป็นพระราชธิดาที่ดูแลราชบุตรราชธิดาให้มีความกตัญญูรู้คุณแผ่นดินเนื่องจากพระนางเป็นพระราชธิดาของผู้มีคุณแห่งแผ่นดินคือพระสุพรรณกัลยา พระนเรศวรมหาราช และพระเอกาทศรถ

พระเทพกษัตริย์ ผู้ที่ยึดมั่นในเกียรติและศักดิ์ศรี มีการนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม ภาพยนตร์พระสุริโยทัยของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล ออกฉายในปี 2544 แสดงให้เห็นถึงหัวใจอันเด็ดเดี่ยวโดยการฆ่าตัวตายต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้าบุเรงนอง จากภาพยนตร์เรื่องนี้ทำให้พระนามของพระเทพกษัตริย์เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นถึงแม้ว่าพระนางจะปรากฏกายเพียงไม่กี่ฉากในภาพยนตร์แต่คำพูดของพระนางแสดงให้เห็นถึงวีรสตรีที่รักในเกียรติและศักดิ์ศรีไม่มีผู้ใดที่จะสามารถย่ำยีได้

พระสุพรรณกัลยา ทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อบ้านเมือง มีการนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม 1) ละครแนวตีกด้าบร่ำและละครพูดสล้าของคุณสมภพ จันทระประภา เรื่อง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช แต่งทูลเกล้าถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง แสดงโดยละครอาสาสมัครในพระบรมราชินูปถัมภ์ แสดง ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2515 2) ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์เรื่อง สุพรรณกัลยา 3) ละครโทรทัศน์ เรื่อง กษัตริยา สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เนื่องในโอกาสเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบจากโครงเรื่องของหมยงค์ ออกรากศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 พ.ศ. 2547 4) ภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวร ของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เนื่องในโอกาสมหามงคลที่ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 72 พรรษา เข้าฉายปี พ.ศ. 2550-2558 แบ่งเป็นทั้งหมด 6 ภาค เรื่องราวของพระสุพรรณกัลยานั้นปรากฏพระองค์ถึงภาคที่ 5

บทบาทของพระสุพรรณกัลยาในนาฏกรรมแสดงให้เห็นถึงความเสียสละความสุขส่วนพระองค์และความเป็นชาติติเยนารีที่ยอมเป็นองค์ประกันและถึงแม้ว่าจะอยู่ที่ใดก็ยังมีความรักชาติบ้านเมืองของตนเอง อาจกล่าวได้ว่าพระนางทรงเป็นหมากเกมทางการเมืองที่ถูกนำตัวส่งกรุงหงสาวดีในฐานะตัวประกันฐานะตัวประกันอย่างเป็นทางการ

พระนางมณีจันทร์ หรือ เจ้าขั้วมณีจันทร์ ผู้ร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับพระนเรศวรมหาราช มีการนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม 1) ละครแนวตีกด้าบร่ำและละครพูดสล้า ของสมภพ จันทระประภา ชุดที่ 10 เรื่องพระนเรศวรมหาราช แต่งทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง แสดงโดยละครอาสาสมัครในพระบรมราชินูปถัมภ์ ณ โรงละครแห่งชาติ 1 ธันวาคม 2515 2) ภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เข้าฉายตั้งแต่ปี 2550-2558 มีทั้งหมด 6 ตอน

สมภพ จันทระประภา ได้นำเสนอบทบาทของพระนางมณีจันทร์ในแบบของสตรีทั่วไปซึ่งต่างจากภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเรื่องนี้ได้สร้างความประทับใจในบทบาทของพระนางมณีจันทร์ที่รู้จักกับพระนเรศวรตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับพระมหากษัตริย์นักรบสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งเหมาะกับพระมหากษัตริย์ชาตินักรบเป็นอย่างยิ่ง

ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร 2 วีรสตรีผู้กล้าหาญถูกนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม บทละครโทรทัศน์ ชุดที่ 6 เรื่องท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร โดยคุณสมภพ จันทระประภา นอกจากนี้ยังถูกนำมาสร้างละครประกอบการแสดงแสง สี เสียง ในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต บทบาท การเมืองการทางสงครามนำประชาชนต่อต้านพม่าที่มาตีเมืองกลางในคราวสงครามเก้าทัพจนได้รับชัยชนะ

ท้าวสุนารี ย่ามแห่งเมืองนครราชสีมา ถูกนำเสนอในนาฏกรรม ดังนี้

การนำเสนอในนาฏกรรม 1) การแสดงแสง สี เสียง 2) การรำบวงสรวง 3) ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์เรื่องสุนารี สร้างโดย วิจิตรเกษมภาพยนตร์ เมื่อ พ.ศ. 2500 ระบบ 35 มม. ลีโอสต์แมน เสียงในฟิล์ม

ท้าวสุรนารีเป็นที่เคารพของชาวจังหวัดนครราชสีมา ระหว่างวันที่ 23 มีนาคม - 3 เมษายน ของทุกปี หน่วยงานราชการต่าง ๆ รวมทั้งประชาชนชาวนครราชสีมา ได้จัดงานฉลองวันแห่งชัยชนะของท้าวสุรนารี เพื่อเป็นการเคารพสักการะ เชิดชูเกียรติ วีรกรรมของท้าวสุรนารี และเหล่าบรรพบุรุษของชาวนครราชสีมา จัดขึ้นบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด โดยจัดการรำบวงสรวง การแสดงประกอบแสง สี เสียง

บทบาทของท้าวสุรนารี คือผู้นำในการรบ การวางแผนการต่าง ๆ อย่างหลักแหลม มีความกล้าหาญ สามารถช่วยราชการ ช่วยสามัคคี ช่วยเพื่อนร่วมชาติให้ปลอดภัยจากข้าศึก

ถึงแม้ว่าวีรกรรมของท้าวสุรนารีจะมีประเด็นถกเถียงจากหนังสือ หรือวิทยานิพนธ์ในประเด็นที่ว่าท้าวสุรนารีมีตัวตนจริงหรือไม่ แต่คงไม่สามารถทำลายความเคารพรัก ศรัทธาของชาวจังหวัดนครราชสีมาได้ ผู้วิจัยเห็นว่าหากเรื่องใดที่แสดงถึงความดีงามปลูกฝังให้คนไทยรักเคารพรำลึกถึงคุณงามความดีของบรรพบุรุษสิ่งเหล่านี้ควรเป็นสิ่งที่ดีส่งเสริมเพื่อเป็นจุดหนึ่งในการสร้างความสามัคคีของคนในชาติและไม่ให้เกิดความริแค้นของคนในพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

บทบาทของวีรสตรีที่ปรากฏในนาฏกรรมไทยประกอบด้วยปัจจัยปรุงแต่งหลายประการซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้จัดทำซึ่งบางเรื่องนำเพียงเรื่องราวบางส่วนจากพงศาวดารหรือจากหลักฐานต่างๆ มาแล้วปรุงแต่งเพื่อเติมเพื่อให้เกิดความน่าสนใจน่าติดตาม ดังที่ สุนทร ชุตินทรานนท์ ได้กล่าวไว้ว่า “ในสังคมโลกการส่งผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ผ่านนาฏกรรมหรือกิจกรรมในโลกของความบันเทิงโดยมีการดัดแปลงแต่งเติมในรูปแบบของนิยายละคร ซึ่งบางครั้งผู้ชมคนเชื่อเรื่องราวที่ถูกนำเสนอและเป็นเรื่องราวที่มีพลังมากกว่าการนำเสนอทางวิชาการ” และหากวีรสตรีท่านใดโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์จึงมักถูกนำมาสร้างเป็นนาฏกรรม ซึ่งภาพที่ปรากฏในนาฏกรรมนั้นเพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติให้เป็นที่ยอมรับและสะท้อนให้เห็นถึงความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และความสามัคคีของคนในชาติจึงทำให้ชาวไทยอยู่รวมเป็นปึกแผ่นได้จนถึงทุกวันนี้ ดังนั้นภาพบทบาทของวีรสตรีเมื่อถูกนำมาสร้างเป็นนาฏกรรมจึงประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่างดังนี้

1. การมีอุดมการณ์แน่วแน่ด้วยความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และตามนโยบายการปกครองประเทศ
2. การรู้จักหน้าที่ของตนเองที่มีต่อประเทศชาติ สถานภาพที่ดำรงอยู่ในขณะนั้นเป็นตัวกำหนดบทบาทให้กระทำโดยไม่มีข้อแม้
3. ความเสียสละและการบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของชาติ
4. ความสามัคคีของคนในชาติ
5. ความสามารถเฉพาะทางในด้านการต่อสู้

จากนาฏกรรมที่กล่าวมาข้างต้นนั้น โครงเรื่องหลักคือเรื่องของความรักชาติ และเนื้อเรื่องปลุกย่อยเน้นบทบาทของวีรสตรีที่มีความรักชาติ มีความกล้าหาญ เสียสละตนเพื่อชาติบ้านเมือง แม้ว่าบทบาทวีรกรรมของสตรีแต่ละท่านจะแตกต่างกันแต่เมื่อพิจารณาบทบาทนั้น ๆ อย่างถี่ถ้วนจะพบว่าสตรีแต่ละท่านมีลักษณะคุณสมบัติและภาพลักษณ์ของวีรสตรีร่วมกัน นั่นคือ มีความรัก ภักดีต่อชาติบ้านเมือง กล้าหาญ เสียสละ เพื่อรักษาเอกราชของชาติไทยสะท้อนภาพในลักษณะของสตรี ก็มีความรักชาติ กล้าสละชีวิตเช่นเดียวกับบุรุษ การนำเสนอวีรกรรมของวีรสตรีผ่านนาฏกรรม สมควรที่ชาวไทยทุกคนจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และวีรกรรมของท่าน เพื่อรำลึกคุณูปการและถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

วีรสตรีเป็นผู้ที่มีความสำคัญและเสียสละต่อชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง สังคมไทยควรให้ความสำคัญและนำเสนอเรื่องราวของวีรสตรีในรูปแบบนาฏกรรมให้เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ที่กำลังเวลาอาจทำให้เรื่องราวเหล่านี้ถูกลบเลือนไปจากความทรงจำเพื่อให้เป็นที่ประจักษ์ในคุณงามความดีของท่านเหล่านั้นและเพื่อให้ลูกหลานชาวไทยเกิดความสำนึกในคุณงามความดีที่บรรพบุรุษได้อุทิศตนเพื่อประโยชน์ของชาติอย่างอเนกอนันต์

เอกสารอ้างอิง

- ชาวนิวิทย์ เกษตรศิริ. (2561). *อยุธยา Discovering Ayuthaya*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2560). *นิทานโบราณคดี*. พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี: ดอกหญ้า.
- ตรี อมาตยกุล. (2507). *พระราชพงศาวดารกรุงสยาม จากต้นฉบับที่เป็นสมบัติของบริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน*. พระนคร : อักษรสัมพันธ์.
- พันจันนุมาศ (เจิม). (2512). *พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา*. พระนคร: องค์การค้าคุรุสภา.
- ประยุทธ์ ศิริกุล. (2551). *การประยุกต์นาฏกรรมไทยร่วมสมัยสำหรับการแสดงคอนเสิร์ต*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยนวัตกรรมการแสดงคอนเสิร์ต. วิทยาลัยนวัตกรรมการแสดงคอนเสิร์ต. กรุงเทพฯ.
- มังกร ทองสุกดี. (2562). *ศิลปวัฒนธรรม*. ประวัติศาสตร์ “นางเสือง” แม่ของคนไทยที่ปรากฏในจารึกประวัติศาสตร์คนแรก แม่ดีเด่นจากศิลาจารึก. https://www.silpa-mag.com/history/article_36753. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2564.
- วรศรา อนันต์โท. (2559). *จามเทวีบูชา : การผลิตซ้ำตำนานและการสร้างพิธีบวงสรวงในสังคมไทยร่วมสมัย*. ปรินญาอักษร ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลำจุล ฮวบเจริญ. (2550). *เกร็ดพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: The Knowledge Center.
- ศิลปากร, กรม. (2542). *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- สุนทร ชูตินธรานนท์. (2550). *การเมืองในประวัติศาสตร์ราชสำนัก หงสาวดีศรีอยุธยา พระสุพรรณกัลยา*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- “——”. (2561). *อยุธยา: ประวัติศาสตร์ในโลกมายา*. <https://www.youtube.com/watch?v=giTFjn5AAp8>. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2564.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. *ราชบัณฑิตสาขาวิชานาฏกรรม*. สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2562.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา. (2563). *รู้เรื่องเมืองโคราช ท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และอารยธรรมขอม*. เจ-บุ๊ก เทรตติ้ง จำกัด.